

Illustratie Maxim de Gilder

Een circulaire bouwsector lukt niet zonder een nieuw juridisch raamwerk voor de architectuur

Jan Jongert | Stéphanie van Gulijk | Gepubliceerd: 28 feb. 2024 | Gewijzigd: 29 feb. 2024

De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen herformuleren de taken en verantwoordelijkheden van nagenoeg alle bouwpartijen. Behalve van architecten. Hun positie blijft in deze stormachtige fase van de transitie naar een circulaire bouwsector vrijwel onaangeroerd. En dat terwijl de EU ze ziet als gamechangers. Zonder een nieuw juridisch raamwerk voor architectenopdrachten kunnen architecten die rol niet spelen.

Meld je aan voor onze notificaties

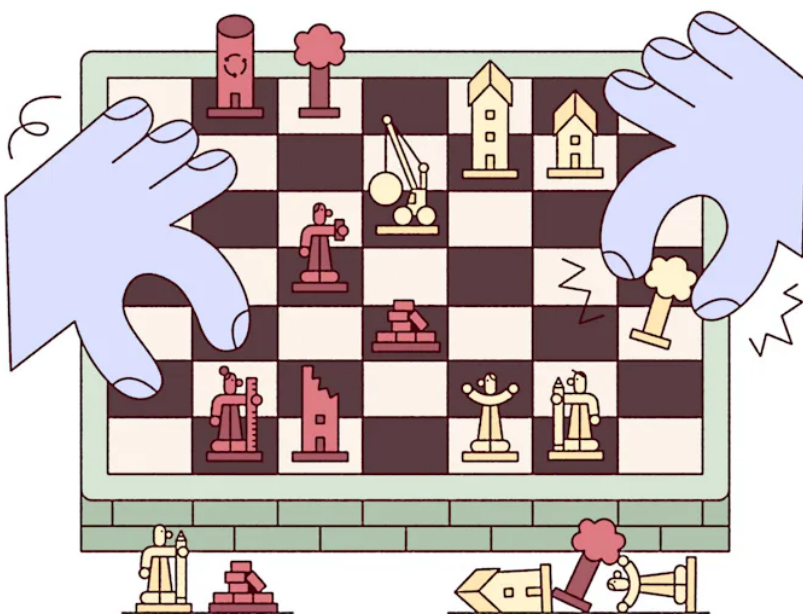
En ontvang de belangrijkste artikelen over het gebied van architectuur, stedenbouw en interieur.

Opdrachtgevers, aannemers en overheden zien dit jaar door de Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) hun rol in het bouwproces veranderen. Deze omvangrijke nieuwe wetten zijn per 1 januari in werking getreden. Ze bevatten veel nieuwe regels voor het aanvragen van vergunningen en de ook aansprakelijkheid van de aannemer ná oplevering van een gebouw verandert. Daarnaast komen er kwaliteitsborgers als schakel in de bouwketen; zij nemen de toetsende rol van de gemeente over.

Tegelijkertijd kampt de bouwsector met urgente problemen die om creatieve, snelle en hoogwaardige oplossingen vragen, zoals biodiversiteitsverlies, extreme waterstanden, opwarming, vergrijzing, verstedelijking en woningnood. Zo ligt er op het gebied van duurzaamheid de enorme uitdaging om als sector binnen zes jaar vijftig procent circulair te worden, oftewel dat de helft van alle materialen en bouwproducten in 2030 gerecycled, hergebruikt of herbruikbaar is. Een enorme ontwerpopgave.

Niet betrokken

Aan de rol van de architect binnen dit nieuwe speelveld verandert vooralsnog niets. Zo richt de nieuwe wetgeving zich hoofdzakelijk op de rechtspositie van de aannemer en opdrachtgever en op de rol van overheden. Kennelijk ziet het parlement de architect niet als een bouwactor waar het zich intensief mee wil bemoeien. De architect wordt niet betrokken om een bijdrage te leveren aan problemen van gebrekkige bouwkwaliteit, lange en ingewikkelde administratieve processen bij de aanvraag van bouwprojecten, of verduurzaming van de gebouwde omgeving.

Dat is een gemiste kans, want pilots met kwaliteitsborging in de praktijk laten zien dat de architect daarin juist een belangrijke rol kan spelen. Bovendien blijkt uit programma's van de Europese Commissie – zie bijvoorbeeld de publicatie *Circular Economy – Principles for Buildings Design* uit 2020 – de meerwaarde van het inschakelen van ruimtelijk ontwerpers bij grote bouwopgaven. Ze kunnen een belangrijke bijdrage

leveren aan de reductie van afval, een flexibeler gebruik van gebouwen en duurzaam ontwerpen. Maar ook als het gaat om de levenscycluskosten van gebouwen. De Europese Commissie ziet de ontwerpsector dan ook als een belangrijke aanjager van een circulaire bouwindustrie. In die visie fungeren ontwerpteamen als spil in een circulair bouwproces, waarbij nieuwe gebouwen worden ontworpen volgens een levenscyclusbenadering.

Terwijl op Europees niveau architecten dus een sleutelpositie wordt toegedicht, ontbreekt circulariteit in de overheidsplannen van onze nationale beleidsmakers. Ook in de bouwpraktijk zelf blijkt telkens dat de echte doorbraak in circulair bouwen pas komt als de overheid daarvoor juridische kaders schept. Maar noch de Omgevingswet, noch de Wkb benoemt circulariteit.

Onverantwoorde risicobeheersing

Wij breken daarom in dit essay een lans voor een betere waardering van de positie van de architect om steviger bij te kunnen dragen aan de oplossing van de uitdagingen in Nederland. En voor een alternatief juridisch raamwerk voor architectenopdrachten om dat mogelijk te maken.

Architectenopdrachten worden in de praktijk meestal volgens **De Nieuwe Regeling (DNR) uit 2011** gesloten. Volgens de Branchevereniging Nederlandse Architectenbureaus (BNA) biedt deze huidige contractvorm in niet-circulaire projecten een **onverantwoorde risicobeheersing** en zijn **aansprakelijkheden van Nederlandse architecten en constructeurs nauwelijks te verzekeren**. Als de architect nu optreedt als sleutelfiguur in een circulair bouwproces, is daarvoor een nieuw contract nodig, want tijdens dit proces vervullen architecten een grotere rol.

Uitgangspunt van zo'n nieuw juridisch kader moet zijn dat architecten onderdeel zijn van intensief samenwerkende interdisciplinaire ontwerpteamen. Daarbij dragen zij medeverantwoordelijkheid voor nieuwe ontwerpvragen, zoals het in kaart brengen van alternatieve functies van gebouwen, de toepassing van hergebruikte en hernieuwbare materialen, de gebruikskosten, klimaatinstallaties en impactanalyse en -certificering.

Duurzaamheidsmanager bij uitstek

Het meest voor de hand ligt het om de DNR deels te herzien. Bijvoorbeeld door in de 'algemene bepalingen omtrent de opdracht' (artikel 2 lid 3 DNR) op te nemen dat partijen voorafgaand aan de totstandkoming van de opdracht de **duurzame ambities van het ontwerp expliciet vastleggen**. Of door in artikel 11 DNR ('algemene verplichtingen van de adviseur') op te nemen dat de **ontwerper zich vergewist van kennis over circulair ontwerpen en de opdrachtgever daarover adviseert**.

“Bij een nieuwe rol van de architect hoort ook een andere beloning van zijn of haar diensten”

Ook voor de hand ligt het om een uitbreiding van de circulaire taken en verantwoordelijkheden van architecten in het bouwproces op te nemen in de [Wet op de architectentitel \(WAT\)](#). De architect is immers vanuit zijn of haar integrale rol bij uitstek de duurzaamheidsmanager in het bouwproces. Tijdens het bouwproces kan de architect een coördinerende rol spelen bij duurzaamheidsvraagstukken en kwaliteitsborging. Pilots waarbij architecten bij kleinere projecten werden ingesteld als centrale kwaliteitsborger, laten zien dat hier kansen liggen. Zo bleek in het proefproject '[Architect aan Zet](#)' van de gemeente Rotterdam dat bouwprojecten sneller worden gebouwd en de kwaliteit hoger is.

Architect in een spagaat

Bij een nieuwe rol van de architect hoort ook een andere beloning van zijn diensten. Nu verliezen renovatie van gebouwen, hergebruik van materiaal en passieve klimaatoplossingen het al snel van een nieuw gebouw voorzien van nieuwe materialen en hightech klimaatinstallaties. Dat komt vooral door het [verdienmodel van de aannemer en de hoge arbeidskosten – maar ook door het verdienmodel van de architect zelf](#). Die bevindt zich in opgaves vaak in een spagaat: aan de ene kant wordt hij of zij gestimuleerd de opgave zo groot mogelijk te maken omdat het [honorarium](#) in de praktijk nog altijd [samenhangt met de bouwsom](#). Tegelijk probeert de architect dat met zo weinig mogelijk inzet van personeel uit te voeren, vanwege de lage tarieven en het gebrek aan honorarium voor duurzame inspanningen.

Maak daarom het honorarium van de architect afhankelijk van de kwaliteit van het gebouw en de positieve bijdrage aan de omgeving. Dat krijgt hij of zij een impuls om extra tijd te stoppen in het slimmer maken van het ontwerp, het vergroten van circulariteit of zelfs het beperken van de bouwopgave. Het lijkt ons een uitgelezen kans om bijvoorbeeld CO₂-emissie te beprijzen en onderdeel te maken van de honorariumgrondslag. Architecten kunnen met een nieuw circulair contract het voortouw nemen in de bouwketen. Hiermee wordt duurzaamheid het uitgangspunt van het contract in plaats van een sluitpost.

BEKIJK OOK

Niet gebouwd, toch geleerd – blijkt uit de onvoltooide hergebruikprojecten van WRK architecten, de Architecten Cie en Superuse ➔

Lees meer over

BNA

DNR

DUURZAAM BOUWEN

ESSAY

HOE WERKT DE ARCHITECT?

OMGEVINGSWET

Jan Jongert

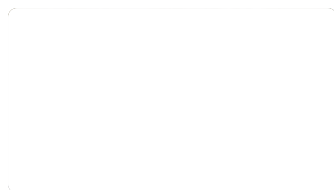
Jan Jongert is architect en medeoprichter van Superuse. Met zijn collectief ontwerpt en realiseert hij concrete projecten die lokale uitwisseling en productie stimuleren. Vanuit Stichting Recyclicity werkt Jongert aan tactieken en hulpmiddelen om de transitie naar architectuur voor een verantwoordelijke samenleving mogelijk te maken. Jan Jongert is visiting professor aan de faculteit Bouwkunde van de TUDelft.

Stéphanie van Gulijk

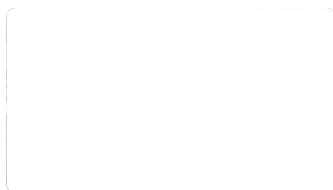
Stéphanie van Gulijk is hoogleraar rechten aan de Universiteit van Tilburg. Zij is werkzaam bij de afdeling privaatrecht en heeft zich gespecialiseerd in specifieke contracten, in het bijzonder het bouwcontractenrecht. Sinds september 2021 is zij als vicedecaan onderwijs lid van het faculteitsbestuur van Tilburg Law School.

Lees ook

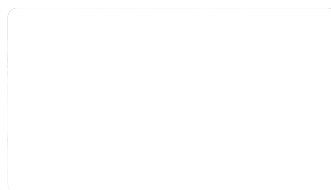
START-UP

Start-up Dérive: 'We verbinden van alles, daarom zijn we interessant...

DUURZAAM BOUWEN

TU Delft onthult volledig modulaire brug van gerecycled keramiek

BRIEFWISSELING

Is de Omgevingswet het medicijn tegen polarisatie?

MAGAZINE 2024 Q1

Net verschenen: magazine #1 2024: 'Bouwen met wat er is'